

Torsdag med THORS

STÄNGSELÅSEN OCH ÖSTERMYRA — förekommer de ännu i svenskt språkbruk? Med anledning av en insänd fråga tar prof. Thors i dagens text upp en del geografiska namnformer och sorterar dem i olika högar: döda, utdöende, livskraftiga...

Andra frågor ni önskar få utredda? Skriv till vår språkvaktare, via Dag-boken!

Svenska namn eller namnformer på orter utanför det svenska språkområdet i vårt land bjuder många gånger på problem. Å ena sidan förekommer i äldre texter namnformer, som numera förefaller mer eller mindre obrukbara, t.ex. **Pungalaidun** (för Pungalaidun), å andra sidan kan lokala svenska namn förefalla obrukliga från t.ex. Helsingfors horisont, hur vanliga de än är i lokalt språkbruk, t.ex. **Laihela** (för Laihia), i Österbotten säger man mycket ofta **Laihela**.

Detta problemkomplex har lett en insändare att ställa frågor om vissa namnformer, främst i Egentliga Finland. "Hur kuranta är namn som **St Bertils**, **St Marie**, **St Karins**, **Lundo** o.a. orter i Egentliga Finland?" "Heter det på svenska **Loimijoki** eller **Loimaa**?"

Det tycks vara så, att orter invid eller nära svenskbygderna oftast uppvisar svenska namn och namnformer. Därför hör män, enligt min erfarenhet, ofta formerna **St Karins**, **St Marie**, **Lundo**, **Pikis**, **Pemar** och **Sagu** i åbosvenskt tal, medan **St Bertils** — långt borta från svenskbygden — är ovanligt.

Om **Loimijoki/Loimaa** kan man vara tveksam. Publikationen "Svenska ortnamn i Finland", som utkom 1963, betraktar **Loimijoki** som en utdöende namnform, medan frågeställaren säger sig ha hört **Loimijoki** "rätt mycket" i åbosvenskt tal. För användning av formen **Loimaa** kunde tala, att formen **Loimijoki** kan vålla missuppfattningen, att det rör sig om en annan ort än **Loimaa**.

Frågeställaren tar också upp några namn på orter annorstädes i Finland. "Hur är det med de gamla **Ilo-mants**, **Satakunda**, **Lahtis**, **Stängselåsen**, **Pungaharju**, **Östermyra**?"

Av de nämnda namnen torde **Satakunda**, **Stängselåsen**, (för **Salpausselkä**), **Pungaharju** och **Östermyra** kunna betecknas som döda eller döende namnformer. (Östermyra var namnet på ett gammalt

krutbruk, men den nutida staden kallas, såvitt jag har kunnat konstatera, alltid **Seinäjäki**, även i Österbotten).

De andra namn som frågeställaren nämner har däremot livskraftiga svenska former. Det heter sålunda **Lahtis** och **Ilo-mants**. Det är t.ex. lätt att märka att de finlandssvenska tidningarnas sportspalter regelrätt talar om **Lahtis**.

I anslutning till frågan passar jag på att nämna ett par namn med stor bruklighet i lokalt svenskt språkbruk, nämligen **Vittisbofjärd** och **Sastmola** (för **Ahlainen** och **Merikarvia**) i norra **Satakunta** och vidare de österbottniska namnen **Storkyro** och **Lillkyro** (båda nära **Vasa**) samt **Kelviä**, **Lochteå** och **Himango** på orter norr om **Karleby** (för finskans **Kälviä**, **Lohtaja**, **Himanka**).

En vägledare i spörsmål som dessa är den nämnda publikationen "Svenska ortnamn i Finland", som visserligen är från 1963, men som väl i stort sett representerar nutida språkbruk.

En annan frågeställare är lite förgrymmad över uttrycket **på sikt**, vilket han gärna vill ha avskaffat.

Modeuttrycket **på sikt** vill jag minnas jag har brännmärkt vid något tillfälle. Man kan som känt göra något, t.ex. låna ut pengar, både **på kort sikt** och **på lång sikt**. Det finns ingen anledning att gynna uttrycket **på sikt** i stället för **på lång sikt**. Men — en språkvårdare kan bara hoppas, att **på sikt**-flugan självdör, men knappast göra något mer för att dräpa den.

Carl-Eric Thors

Torsdag med THORS

FÖRHOPPNINGSVIS hemfaller ni aldrig åt att använda det glättiga ordet "hoppeligen" som prof. Thors i dag bekänner att han avskyr!

HOPPAR i spalterna, våra och andras, gör ju översättningsrodorna ibland, några av dem utsätts för beskjutning i dagens text — men kan väntas överleva... Åtminstone den lömska "länsprosten" som vi jagat i decennier men som alltid då och då dyker upp igen!

Översättningssvenskan ger — som så ofta — anledning till bekymmer. Flera av dagens frågor gäller fula översättningsrodor som observerats i tidningarna.

Det hände bl.a. nyligen att en tidningsnotis talade om **länsprosten X**. En sådan titel finns inte på svenska; vad som avsågs var **kontraktsposten X**. På finska heter det "lääninvosti". (En kontraktspost är en präst som valts till styresman för ett prosteri, en grupp av församlingar. Det är givetvis inte lämpligt att kalla honom "prosterioprost", och därför brukas i prostens

titel termen **kontrakt**, den rikssvenska motsvarigheten till **prosteri**.)

Ett ord som samme insändare fäst sig vid i radions nyhetsändringar är **hoppeligen**, "helt seriöst" använt, som han säger.

Det skall sägas rent ut, att **hoppeligen** är en av de finlandismer som jag avskyr allra mest. I min ungdom hörde man det använt på skämt, men nu förekommer det rätt ofta och använt på fullt allvar. Ordet är givetvis en försvenskning av tyskans **hoffentlich**, men är olämpligt på svenska. Numera finns det en svensk nybildning med samma betydelse, det helt accepterade ordet **förhoppningsvis**. Ni som känner behov av ett svenskt ord för finskans **toivottavasti**, kom ihåg att det lyder **förhoppningsvis**, och glöm "hoppeligen"!

Finskans **essiv** i förbindelse med verbet **olla**, t.ex. "Puheenjohtajana oli A.", "Solistina on N.N." ser man inte sällan felöversatt. Det oriktiga ligger i en konstruktion med **som**. De citerade finska fraserna lyder på korrekt svenska: "Ordförande var A.", "Solist är N.N.". När den finska **essiven** vid **olla** uttrycker en verksamhet, en funktion, brukas således substantiven utan något **som** på svenska.

Översättning med **som** är däremot på sin plats när **essiven** står i konstruktioner som talar om hur någon fungerade i en viss verksamhet, t.ex. "X. oli hyvin etevä solistina"; X. var mycket framstående som solist. (I dylika fall kan man tänka sig **som** ersatt med "i egenskap av", — men det går ju inte att säga "I egenskap av solist var X.", utan något tillägg.)

I översättningssvenska (och genom dennas inflytande också i annan finlandssvenska) tenderar vissa genuina svenska uttryck att bli utbytta mot översättningsfraser. Insändaren berör bl.a. ett par uttryck som jag har talat om ibland, men jag skall handla i enlighet med den gamla principen om "droppen som urholkar stenen".

Det är fråga om **senaste lördag**, **senaste år**. Välkänt, inte sant, men inte desto mindre **helt onödiga** översättningar av "viime lauantaina", "viime vuonna". Av ålder och än i dag heter de här uttrycken i **lördags**, i **fjol** (och på samma sätt i **söndags**, i **måndags** osv.). Jag tycker det är synd att inte minnas de här välkända och genuint svenska uttrycken.

En annan frågeställare har sänt in ett klipp ur en rikssvensk tidning där det talas om "fiske efter **siklöja**" och säger att han aldrig har hört benämningen **siklöja**.

Siklöja är faktiskt ett välkänt fisknamn, det så att säga "officiella" namnet på den fisk som hos oss på många håll kallas **mujka** (av det finska **muikko**), i Österbotten ofta **kutul** (av finskans **kutuli**). Fisken ifråga har skiftande namn på olika håll, men det högspråkliga namnet är således **siklöja**. Den är en mindre art av sikläktet.

Carl-Eric Thors